

існують в умовах жорстокої конкуренції на світовому ринку, що висуває особливі вимоги до забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств. Важка ситуація в економіці призвела до кризової ситуації в галузі: відсутності коштів для модернізації виробництва, пошуку й освоєння нових родовищ, розвитку альтернативних шляхів постачання вуглеводнів.

Таким чином, політика держави відносно нафтового сектора потребує корегування із врахуванням сучасних реалій — дефіциту власних фінансів і ускладнення доступу до інвестицій. У таких умовах потрібно розробити та реалізувати низку першочергових заходів з модернізації, а головне виконати їх вчасно і в повному обсязі, що є останнім часом загальною проблемою не тільки нафтової галузі, а й держави в цілому.

Список використаної літератури

1. Самуельсон П. А. Экономика : пер. с англ. / П. А. Самуельсон. — М. : Изд-во БИНОМ, 1997. — 860 с.

2. К. Маркс, Ф. Энгельс. Сочинения. — Изд. 2-е. — М., 1960. — Т. 23. — С. 191, 395.

3. Rosenstein-Rodan. Problem of Industrialization of Eastern and Southeastern Europe // Economic Journal. — 1943. — Vol. 53. — P. 202–211.

4. Nurkse R. Problems of capital formation in underdeveloped countries / R. Nurkse. — Oxford, 1955. — P. 95.

5. Закиров А. Производственная инфраструктура промышленного узла: вопросы теории и практики / А. Закиров, О. Е. Селихова. — М. : МАОР, 2004. — 167 с.

6. Козлов В. Л. О надежности электроснабжения потребителей в рыночных условиях / В. Л. Козлов // Электричество. — 1995. — № 11. — С. 15–18.

7. Носова С. С. Инфраструктура в процессе общественного производства / С. С. Носова. — М. : Наука, 1984. — 81 с.

8. Носова С. С. Производственная инфраструктура в системе государственно-монополистического капитализма / С. С. Носова. — М. : Высш. шк., 1983. — 127 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2012 р.

УДК 330.341.1

Я. Г. Ільченко,

економіст,

Луганська філія Інституту
економіко-правових досліджень

СУТЬ І СТРУКТУРА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено суть інноваційного потенціалу підприємства, виділені складові його структури, що характеризують ресурси і здатність підприємства до реалізації мети інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційний потенціал, структура інноваційного потенціалу, ринковий потенціал, кадровий потенціал, науково-дослідний потенціал, інтелектуальний потенціал, фінансовий потенціал.

Як свідчить досвід розвинених країн, лише інноваційний шлях здатен забезпечити економічне зростання Україні. Дуже важливим це є для підприємств, які перебувають у стані становлення ринкових відносин. У цьому аспекті актуалізується проблема дослідження суті та структури інноваційного потенціалу підприємства.

Аналіз останніх публікацій свідчить про значні здобутки вчених у дослідженні сутності інноваційного потенціалу підприємства та його структури. Йдеться про праці: Л. В. Беззубко [1], С. М. Ілляшенко [2], Д. І. Кокуріна [3], Є. В. Ла-

піна [4], Б. К. Лісіна [5], та інші. Водночас проблемним залишається трактування змісту інноваційного потенціалу на рівні підприємства.

Мета роботи — дослідити суть інноваційного потенціалу підприємства, виділити складові його структури.

Одною з основних категорій, що відображають стан інноваційної сфери діяльності будь-якого підприємства, є поняття інноваційного потенціалу. Інновації, інноваційну діяльність, інноваційний потенціал можна вважати основними чинниками, які визначають масштаби й інтенсивність здійснен-

© Я. Г. Ільченко, 2012

ня підприємницької діяльності і, кінець кінцем, ступінь її успіху або неуспіху незалежно від форми, напряду ведення цієї діяльності.

Слід зазначити, що питанням інноваційного потенціалу в економічній літературі приділяється достатньо багато уваги, проте існуюча інформація часто носить уривчастий і суперечливий характер. Підтвердженням цього є той факт, що навіть само поняття «інноваційний потенціал», яке, починаючи з 80-х років, стало «концептуальним віддзеркаленням феномена інноваційної діяльності», предметом обговорення вітчизняних і зарубіжних авторів, не має однозначного трактування [3, с. 108].

Так, на думку С. М. Ілляшенко: «Інноваційний потенціал — це частина економічного потенціалу, що забезпечує розвиток науки і техніки і впровадження їх досягнень в економіку, забезпечуючи тим самим зростання» [2, с. 179]. Л. В. Беззубко трактує поняття інноваційного потенціалу як таку собі характеристику здатності системи до зміни, вдосконалення, прогресу [1, с. 11]. На думку Є. В. Лапіна, «Інноваційний потенціал разом з інформаційним є складовими частинами інтелектуального потенціалу підприємства. Вони (потенціали) допомагають підняти рівень і ефективність технологій» [4, с. 37–38]. Б. К. Лісін вважає, що інноваційний потенціал — це «сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціокультурних та інших можливостей, що забезпечують сприйняття й реалізацію нововведень, тобто одержання інновацій», що розкриває кінцеву мету використання вищезазначених ресурсів — створення інновацій [5, с. 25].

Зважаючи на вищевикладене, інноваційний потенціал цілком можна трактувати як складну систему взаємопов'язаних ресурсів, яка здатна забезпечити трансформацію наукових ідей у новий інноваційний продукт.

Різні думки висловлюють фахівці не тільки щодо поняття інноваційного потенціалу, а й до його структури. Так, Д. І. Кокурін виділив три його складові: ресурсну, результативну і внутрішню.

Ресурсна складова інноваційного потенціалу є її основним фундаментальним елементом і безпосередньо впливає на формування інноваційного потенціалу. Він містить у собі компоненти, що мають різне функціональне призначення: фінансові, матеріально-технічні, інформаційні, людські й інші види ресурсів.

Результативна складова уособлює мету використання інноваційного потенціалу — створення або покращення товару, вдосконалення технології виробничого процесу. Фактично цей компонент інноваційного потенціалу не просто визначає мету інноваційної діяльності — його досягнення і реалізація створюють і визначають можливості відтворення,

нагромадження і збільшення інших компонентів інноваційного потенціалу, особливо ресурсного.

Внутрішня складова інноваційного потенціалу є не що інше, як «важіль» і механізм, що забезпечує поєднання й використання ресурсної та результативної складових. Цей компонент характеризує цілеспрямованість інноваційної діяльності, можливість досягнення поставлених цілей і виконання завдань, включає способи і методи управління інноваційним процесом. Іншими словами, дана складова відповідає за всі етапи реалізації інноваційного процесу, включаючи створення і генерацію нового продукту, його вдосконалення, забезпечуючи зв'язок виробництва з наукою через трансфер технологій і виробництва з ринком, реалізуючи ідеї, вимоги та запити споживчого попиту.

Вказана складова є досить складною і важливою, і тому для детального її аналізу окремі автори пропонують використовувати структурно-інституційний і функціональний підходи. При цьому перший — вичленує структуру інноваційної діяльності з погляду системи інституційних суб'єктів, що її здійснюють, а також економічні зв'язки із зовнішніми для неї сферами — наукою і виробництвом, а другий — виявляє тимчасові закономірності інноваційного процесу — виробництва інноваційного продукту, його обмін, розподіл, споживання й відновлення циклу інноваційного процесу, за яке і відповідає внутрішня складова інноваційного потенціалу.

Тісний взаємозв'язок ресурсної, внутрішньої і результативної складових інноваційного потенціалу визначають необхідність виявлення на практиці їх оптимального співвідношення (виходячи з ролі і значущості, яку вони грають у формуванні й розвитку потенціалу). Так, наприклад, незначна питома вага ресурсної складової, як правило, обумовлена перевагуванням якісних змін над кількісними. При цьому обмеженість необхідних ресурсів часом і простором може бути повністю або частково подолана інтенсифікацією їх використання, застосуванням нових методів організації процесу, пошуком нових джерел їх залучення. При цьому, очевидно, існує певна межа відхилення величини складових інноваційного потенціалу від оптимального рівня. Тобто подальша зміна якого-небудь елементу спричиняє за собою або зниження віддачі від нього самого, або зменшення ефективності функціонування останніх елементів, оскільки всі вони існують в системній єдності. Таким чином, проблема оптимізації структури інноваційного потенціалу є важливою, проте з причини своєї складності вимагає окремого детальнішого вивчення.

Л. В. Беззубко виділяє четверту складову інноваційного потенціалу — інноваційну культуру, яка представляє собою міру сприйнятливості організації (регіону, країни) нововведень, досвід впровадження нових

проектів, політик менеджменту в області інновацій, відношення персоналу (людей) до новацій [1, с. 17].

Так, багато дослідників, перш за все, розрізняють явний (наявний, статичний) і прихований (можливий, динамічний) інноваційний потенціали. При цьому перший характеризує безпосередньо ті ресурси і способи їх використання, якими володіє система в певний проміжок часу і в певній ситуації. Другий — приховану перспективу, закладену в ресурсах, тобто існуючі можливості.

Не менш важливим є розділення інноваційного потенціалу на такі три ознаки, як використовуваний, невживаний і бажаний. Перший вид інноваційного потенціалу — це той, який фактично використовується системою для реалізації поставлених цілей. Другий — що існує у прихованому вигляді, або явний, але за певними (об'єктивними або суб'єктивними) причинами не включений в список конкурентних переваг, тобто так званий резерв. Третій — потенціал, рівень і склад якого за параметрами функціонування, що виділяються, максимально наближений до оптимального, тобто свого роду ідеальний випадок.

Логічним доповненням до вказаних ознак інноваційного потенціалу є такі два, як дієздатний і недієздатний. До першого вигляду слід віднести потенціал, який у будь-який момент часу в певних умовах можливо задіювати для виконання поставлених завдань і досягнення конкретних цілей. Таким чином, потенціал, який через об'єктивні й суб'єктивні причини не може бути включений у процеси забезпечення життєдіяльності системи, можна віднести до другого вигляду — недієздатний.

Слід зазначити, що використання трьох класифікаційних ознак, розглянутих вище, дозволяє на практиці відокремити реальні можливості суб'єкта господарювання від перспективних.

У свою чергу, інноваційний потенціал також можна розділити на людиноорієнтований і технікоорієнтований. Перша ознака — це потенціал об'єкта (системи), в структурі якого визначальну роль відіграє людський капітал, якому віддається перевага при рішенні різного роду завдань. Як правило, він характерний для молодих підприємств, що виходять на ринок. Ставлячи перед собою головну мету — закріпитися на ринку, вони в максимальному ступені активізують і реалізують можливості особи (керівника-лідера, кадрового персоналу), використовуючи при цьому творчий підхід до вирішення проблем і «демократичні» методи управління. У свою чергу, друга ознака — технікоорієнтований інноваційний потенціал — це потенціал об'єкта (системи), у структурі якого переважає матеріально-технічна складова, що має на увазі наявність і використання як головну конкурентну перевагу різного роду упреждених ресурсів (включаючи інформацію, пе-

ретворену і матеріалізовану). Як правило, така ознака інноваційного потенціалу властива «старожилам» ринку інновацій, які, володіючи достатнім досвідом і фінансовими можливостями, чинять опір конкуренції, перш за все шляхом активізації матеріальних ресурсів, які мають.

Інноваційний потенціал можливо розглядати як релевантний — це потенціал, можливості якого відповідають умовам досягнення бажаних цілей, змісту виконуваних функцій, умовам ефективного функціонування. У свою чергу, не релевантний — потенціал, якісні й кількісні характеристики якого не відповідають умовам досягнення поставлених цілей, змісту виконуваних функцій, умовам ефективного функціонування.

Окремі автори виділяють також абсолютний потенціал (при якому наявні ресурси повною мірою дозволяють реалізовувати інноваційну функцію), відносний (що характеризує ефективне можливе використання ресурсів, залежне від їх утилізації і споживання), максимальний реальний (при якому максимальний інноваційний продукт за рахунок додаткових витрат практично не збільшується, причому граничні витрати на його збільшення різко зростають), ефективний (при якому граничний дохід від інноваційної діяльності рівний маржинальним витратам при відповідному попиті і пропозиції), оптимальний (при якому інноваційна діяльність досягається мінімальними витратами) і так далі.

Урахування вищевикладеного дає можливість виділити структуру інноваційного потенціалу підприємства, яка показана на рис. 1.

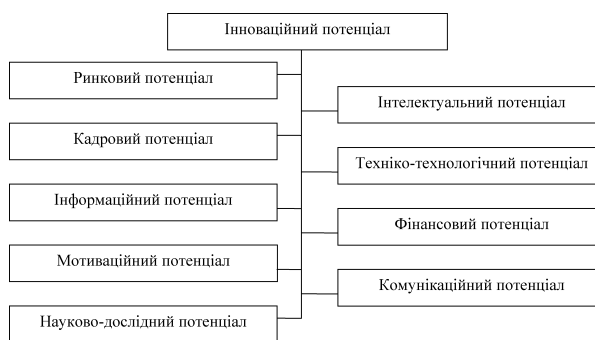

Рис. 1. Структура інноваційного потенціалу підприємства

Відповідно до схеми складових інноваційного потенціалу підприємства розглянемо виділені складові:

Ринковий потенціал. Відображає рівень відповідності можливостей підприємства зовнішнім ринковим потребам інновацій, які генеруються ринковим середовищем. За аналізом, переважна більшість ідей нових товарів генерується на основі потреб ринку, але ж і більшість інноваційних прорахунків спричиняється саме ринковими чинниками.

Інтелектуальний потенціал. Визначає можливість генерації і сприйняття ідей, задумів новацій і доведення їх до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних і управлінських рішень. Це передбачає наявність фахівців не лише з високою фаховою підготовкою, а і здатних до продукування нових орієнтованих знань і втілення їх в інновації, які відповідають потребам ринку.

Кадровий потенціал. Характеризує можливість персоналу підприємства застосувати нові знання й технології, організаційні й управлінські рішення, виконати розробку і виготовити нову інноваційну продукцію. Кадрова складова забезпечується фаховою підготовкою персоналу підприємства на рівні, що відповідає сучасному розвитку науки і техніки.

Техніко-технологічний потенціал. Відображає здатність оперативно переорієнтовувати виробничі потужності підприємства і налагоджувати економічно ефективне виробництво нових продуктів, які відповідають ринковим потребам. Ця складова характеризує відповідність матеріально-технічного стану підприємства, наявність резервів чи можливості їхнього швидкого отримання, гнучкість обладнання й технологій, оперативність роботи конструкторських і технологічних служб.

Інформаційний потенціал. Відображає інформаційну забезпеченість підприємства, ступінь повноти і точності інформації, необхідної для прийняття ефективних інноваційних рішень. У складі інформаційного потенціалу можна окремо виділити інформаційно-обчислювальний потенціал, до якого належить комплекс технічних програмно-математичних, організаційно-економічних засобів і спеціальних кадрів, призначених для автоматизації процесу виконання завдань управління підприємством у різних сферах діяльності. Інформація і здобуті через неї знання реалізуються в нових засобах праці, технологіях, професійному досвіді робітників, рівні організації виробничих одиниць, що свідчить про її тісний взаємозв'язок з іншими складовими потенціалу підприємства.

Фінансовий потенціал. Відображає відповідність фінансового стану, інвестиційної привабливості, кредитоспроможності і системи ефективного управління фінансами підприємства щодо забезпечення стійкої інноваційної діяльності на усіх етапах інноваційного циклу.

Мотиваційний потенціал. Характеризує можливість підприємства щодо приведення у відповідність і узгодження різноспрямованих інтересів суб'єктів інноваційного процесу: розробників інновацій; виробників нових товарів; інвесторів, постачальників вихідної сировини, матеріалів і комплектуючих; торгових і збутових посередників;

споживачів; суспільства загалом тощо. Особливо важливим є формування належної системи мотивації суб'єктів інноваційного процесу, де велику роль відіграє можливість формування спонукальних мотивів споживання і виробництва нової продукції, оскільки відсутність зацікавленості споживачів і виробників унеможливує успіх будь-якої інноваційної продукції.

Комунікаційний потенціал. Характеризує наявність комунікаційних зв'язків, які відображають рівень визначеності й ефективності взаємодії підприємства з елементами зовнішнього середовища, що сприяють реалізації мети інноваційної діяльності, тобто наявність надійних зв'язків із партнерами, постачальниками ресурсів, каналами розповсюдження і збуту, споживачами інноваційної продукції.

Науково-дослідний потенціал. Відображає наявність створеного резерву результатів науково-дослідних робіт, достатнього для генерації нових знань, спроможності проведення досліджень з метою перевірки ідей, новацій і можливості їхнього використання у виробництві нової продукції.

Розглянута вище сукупність складових інноваційного потенціалу дає можливість дійти таких висновків:

складові інноваційного потенціалу характеризують ресурси і здатність підприємства до реалізації мети інноваційної діяльності;

аналіз інноваційного потенціалу за складовими надає можливість розробити процедури оцінки його достатності для розробки, виробництва і просування на ринок конкретних інновацій;

результати таких оцінок мають стати основою для розробки системи цілеспрямованого пошуку, аналізу, оцінки і відбору інновацій, сприятливих для підприємства в певних ринкових ситуаціях.

Висновки. У підсумку доцільно зазначити, що проблема суті та структури інноваційного потенціалу підприємства є складною, багатоаспектною і потребує подальшого вивчення. Отримані ж в ході дослідження результати (уточнення суті інноваційного потенціалу, його структури і видів) є основою для повної характеристики інноваційного потенціалу підприємства, таким чином, сприяють виробленню конкретних науково-практичних рекомендацій з його формування і ефективного використання. Подальше дослідження доцільно проводити в напрямі визначення нових складових структури інноваційного потенціалу, їх ролі та впливу на розвиток підприємства.

Список використаної літератури

1. Беззубко Л. В. Інноваційний потенціал : монографія / Л. В. Беззубко, С. Є. Захаров, Н. М. Свєшні-

кова. — Донецьк : Донбаська нац. акад. буд-ва і архіт., 2008. — 201 с.

2. Ілляшенко С. М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці : монографія / С. М. Ілляшенко. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. — 582 с.

3. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность / Д. И. Кокурин. — М. : Экзамен, 2001. — 575 с.

4. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия : монография / Е. В. Лапин. — Сумы : ИТД «Университетская книга», 2002. — 310 с.

5. Лисин Б. К. Инновационный потенциал как фактор развития / Б. К. Лисин, В. Н. Фридлянов // Инновации. — 2002. — № 7. — С. 17–34.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2012 р.

УДК 005.95/.96

Б. О. Кошовий,

*Львівський державний
університет внутрішніх справ*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МЕТАЛУРГІЙНИХ І МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ

Дано оцінку існуючих досліджень, присвячених проблемам економічної безпеки металургійних і машинобудівних підприємств, запропоновано пропозиції щодо посилення їх економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, металургійні та машинобудівельні підприємства, нові умови розвитку.

На сучасному етапі розвитку економіки в Україні актуальною є проблема кореляції теоретичних досліджень у сфері економіки (зокрема тих, що зосереджуються довкола питань, полем вивчення яких є міждисциплінарна площина) і практичної діяльності суб'єктів господарських відносин. За останні роки різко зросла кількість досліджень з безпекової тематики, а тому актуальними є спроби оцінити зв'язок між теоретичними дослідженнями з цієї теми та реальними впровадженнями цих результатів у практичну діяльність суб'єктів господарювання.

На сьогоднішній день проблемам економічної безпеки підприємств присвячено значну кількість наукових праць. Дещо менше досліджень проводилось у полі теоретичної розробки інформаційного наповнення та дефініції категорії «економічна безпека підприємств», з яких лише у невеликій частині робіт одержано теоретичні висновки й результати порівнювались з реаліями господарювання металургійних і приладобудівних підприємств України. Практичну значимість теоретичних досліджень у цій сфері найкраще висвітлили В. Алькема [1], Е. Камишнікова [2], С. Комаринець [3], О. Кучеренко [4], В. Мазур [5], А. Меліхов [6], О. Панченко [7], І. Шевченко [8] та інші.

Особливо важливим є дослідження стану і принципів забезпечення економічної безпеки

підприємств металургійної галузі, частка якої в бюджеті становить близько 30 %, а в загальному обсязі податкових надходжень державного бюджету — 12 % [9], і тісно пов'язаної з нею машинобудівної галузі як осердя інтенсивного інноваційного розвитку української економіки. Актуальним є формування прогностичних розрахунків розвитку цієї сфери знань у найближчій перспективі.

Метою даної роботи є оцінка існуючих досліджень у різних галузях економіки України, присвячених проблемам економічної безпеки підприємства.

За 2008 р. металургійними підприємствами було реалізовано продукції на суму 202034,6 млн грн. У 2009 р. спостерігався спад обсягів реалізації металургійної продукції на 60536,6 млн грн, або на 30 % порівняно з показником 2008 р. Слід зауважити, що середньорічний приріст показника реалізації у 2001–2008 рр. становив 20498,6 млн грн. Економічна криза, в якій перебувала світова економіка у 2008–2009 рр., позначилась на обсягах реалізації металургійної продукції — у 2010 р. металургійні підприємства змогли вийти на суму реалізації лише в 199901,3 млн грн, тобто повного видужання галузі станом на 2010 р. не відбулось (рис. 1) [10].

З іншого боку, зважаючи на попередній середньорічний приріст обсягів реалізації у 2001–2008 рр. у

© Б. О. Кошовий, 2012